

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУРАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ
ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN HUMANITIES
INSTITUTE

№ 1/2023

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2023

Бас редакторы **Дауренбекова Л.Н.**
А.Қ. Құсайынова атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
филология ғылымдарының кандидаты, Астана, Қазақстан
Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
А.Қ. Құсайынова атындағы Еуразия гуманитарлық институтының доценті,
философия докторы (PhD) Астана, Қазақстан

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша.
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабек Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрысжан Л.Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмабаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933: E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «А.Қ.Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 15.03.2023ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі. БТ.

Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Татсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусаинова,
Астана, Казахстан

Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института имени А.К. Кусаинова, Астана,
Казахстан

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша.
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы им. Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабек Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курсыжан Л.А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.

Собственник: «Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова».

Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Подписано в печать 15.03.2023 ж. Формат 60*84 1\8. Бум. Типогр.

Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89

Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

© Евразийский гуманитарный институт имени А.К. Кусаинова
Chief Editor **Daurenbekova L.N.**

Candidate of Philological Science, Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute
Institute, Astana, Kazakhstan

Editor-in-Chief **Alimbayev A.E.**
Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute, Astana,
Kazakhstan

Editorial Board

Aimuhambet Zh.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Aktayeva K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
Absadyk A.A.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Bredikhin S.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
Гайнуллина Ф.А.	Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
Yermekova T.N.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University. Almaty, Kazakhstan
Yesirkepova K.K.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
Zhusipov N.K.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
Kurbanova M.M.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
Kamzabek D.	Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
Kuryszhhan L.A.	Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
Oner M.	Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
Pimenova M.V.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
Seifullina F.S.	Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF

Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect Zhumabayev
Tel/Fax: (7172) 561 933: E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute. Series -PHILOLOGY

Owner: «A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to register No. KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 15.03.2023 Format 60 * 84 1 \ 8. Paper. Printing house

Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

© A.K. Kussayinov Eurasian Humanities Institute

МАЗМҰНЫ-СОДЕРЖАНИЕ-CONTENTS

ТІЛ БІЛІМІ – ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

АҒАБЕКОВА Ж.А. ЖАЛМАХАНОВ Ш.Ш.	Аз-Замахшаридің «Муқаддимат ал-адаб» сөздігіндегі сөз тіркестерінің қазақ тіліндегі қолданысы.....	7
БАЙТИЛЕУОВА Ғ.А. ЕШИМОВ М.П. ДҮЙСЕНБАЕВА Р.И.	Фрейм арқылы сөздік қорды арттыру.....	21
ЕСІМСЕЙТОВ Б.Р.	Сыбайлас жемқорлық термині негізінде жасалған сөздерді аудару мәселелері.....	35
ЖАҚЫПОВ Ж.А., АМАҢДЫКОВ О.М.	Сөйлем құрамындағы ыңғайластырушы элементтер.....	46
ZHAMBULOVA K.K. NOVRUZOVA N.	Information technology and the status of the development electronic dictionaries in turkish lexicography.....	57
КУРМАНБЕКОВА З.Р. САРЕКЕНОВА Қ.Қ.	Желі қолданушысының коммуникативтік типтері.....	71
МУНАТАИ К. DOSSYMBEKOVA R.O.	The social significance of internet vocabulary in chinese language.....	87
НҮРДӘУЛЕТОВА Б.И.	Серікбол Қондыбай зерттеулеріндегі «Қырымның қырық батыры» жырлар циклі.....	102
РАЙНБЕКОВА Г.С.	Фразеологизмдердің контексте көріну ерекшеліктері.....	113
РЫСБЕРГЕН Қ.Қ., УӘЛИ Н.М.	Халықтық топонимдердегі ақ және қара түстердің мәдени тілдік семантикасы.....	128
САҒЫНДЫҚҰЛЫ Б.	Ғалым Қ.Мамаділ көзқарасындағы тілдік бірліктің ойға қатысты мәндену сипаты.....	143

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

АЙМҰХАМБЕТ Ж.Ә.	Абайдың «Масғұт» поэмасындағы мотивтердің мифтік негізі және поэтикалық мәні.....	154
АЛИМБАЕВ А.Е.	Қожа Ахмет Ясауи хикметтеріндегі ғұмыр философиясы.....	167
АКТАНОВА Ш. АКТАНОВА А. АМАНГАЗЫКҰЛЫ М.	Gender issues in the transmission of the artistic image of women in the works of M. Auezov and E. Hemingway.....	179

ЖҰМАҒҰЛ С.Б.		
ШАЛҒЫНБЕКОВА А.Б.	Әлихан Бөкейхан еңбектеріндегі мақал-мәтелдер: этно-	
ЖҰМАҒҰЛ А.Б.	социофольклортану аспектісіндегі талдау.....	191
КАЛИЖАРОВА Ж.Т.		
МАДИБАЕВА К.К.	Эпистолярная проза как литературный феномен.....	202
КӘПҰЛЫ Д.	Ақыт Үлімжілұлы шығармашылығы және әдеби-	
САҒЫНАДИН Г.	фольклорлық интеграция.....	214
КОКБАС Ж.,	Зейнолла Сәнік шығармашылығындағы «Тұғырыл хан»	
КУРМАМБАЕВА К.С.	бейнесі.....	226
НУРГАЛИ К.Р.	Детская повесть Б. Сокпакбаева «Меня зовут Кожа»: от	
НУРМАНОВА Ж.К.	книги – до ремейка.....	236
СЕКЕЙ Ж.	«Аласты ойлап шыққан жас...» (Д.Әшімханұлының	
	«Жынды жел» әңгімесі негізінде).....	250
ТАГУДРЕТОВА Б.Б.	Жазушы Мархабат Байғұттың юморлық шеберлігі.....	261
ТҰРЫСБЕК Р.С.		
БАТАН С.	Жазушы еңбегі: жаңашыл бағыт пен көркемдік өріс.....	274

ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE

КУДАЙБЕРГЕНОВА К.Т.	Сыр сұлейлері шығармаларын оқытудың әдістемелік	
	ерекшеліктері.....	297

ҒАЛЫМ. ТҰЛҒА. ҚАЙРАТКЕР

ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Қ.Ахметовтың ғылыми-педагогикалық қызметі.....	312
-------------------	--	-----

ХҒТАР 16.21.43

DOI <https://doi.org/10.55808/1999-4214.2023-1.04>*Ж.А. ЖАҚЫПОВ¹ О.М. АМАНДЫКОВ²

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан^{1,2}
(e-mail: zhan.zhak58@gmail.com¹, amandykovolzhas@gmail.com²)

СӨЙЛЕМ ҚҰРАМЫНДАҒЫ ЫҢҒАЙЛАСТЫРУШЫ ЭЛЕМЕНТТЕР

Аңдатпа. Функционалдық-синтаксистік қатынастардың бірі – ыңғайластық қатынас. Оның сөйлем құрамындағы негізгі межесі – бірыңғай мүшелер. Қазақ тіл білімінде бірыңғай мүшелер арасындағы қатынас біраз зерттелсе де, тиісті деңгейде ескерілмей жүрген ыңғайластырушы элементтер бар. Бұған дейін қазақ тіл білімінде қарастырылмай келген «цетера», «тантум» сияқты сөйлем құрамындағы ыңғайластырушы элементтер бірыңғай мүше категориясы аясынан шығып, жеке тілдік бірлік ретінде қарастырылып, түрлі аспектіде зерттелгенде ғана синтаксистік жүйедегі орнын табады. Бұған дейін цетера қызметін атқарушы сөздер жалпылауыш сөздер қатарына жатқызылып келген. Шын мәнінде, жалпылауыш элементтер тек салалас элементтерді ғана жалпылайды. Цетера сөйлемнің бірыңғай мүшелеріне жақын, бірақ онымен бірдей емес, себебі ол салалас элементтерден бөлек өмір сүре алмайды және тек қана әрекеттің не құбылыстың көп екенін нұсқайды. Цетера ортақ элемент те, жалпылауыш сөз де емес. Оның салалас құрылымдағы қызметі мүлде басқа. Цетерадағы ұқсастық мәні эксплицитті және имплицитті жолмен берілуі мүмкін. Мақалада осындай ыңғайластырушы элементтер мен жалпылауыш сөздің ара-жігін ажыратып көрсетіліп, сараланады. Соңдай-ақ, олардың сөйлемде берілу жолдары талданып, сөйлемдегі қызметі анықталады.

Түйін сөздер: ыңғайластық қатынас, тең дәрежелі байланыс, цетера, тантум, жалпылауыш сөз, ортақ элемент, бірыңғай мүше, синтаксис.

Кіріспе. Қазақ тіл білімінде бірыңғай мүшелер арасындағы қатынастар едәуір зерттелді, Академиялық грамматикалардан да тиісті орын алды [1], [2], [3], бірақ назарға ілінбеген жайттар баршылық екенін байқауға болады [4]. Зерттеулерде салалас конструкциялардың құрамына толыққанды семантикалық талдау жасамай-ақ, оларды семантикалық біртекті бірліктер ретінде түсіндіру бар [5], [6].

Алайда көп жағдайда тең дәрежелік құрамдастардың семантикалық біртектілігі салалас конструкцияның құрамында ғана байқалады [7].

Көбінесе тең дәрежелі құрамдастардың біртектілігі келтірілген конструкциялардағыдай анық көрінбейді. Мысалы: Қақаған аяз бен анасы

үйден шығуға мүмкіндік бергенде, ол аулаға жалғыз серуендеуге шығатын. Осы сөйлемнің бірыңғай мүшелерінің (аяз және ана) ортақ семалары жоқ. Ерекше контексті және сөйлеу жағдаятын ескере отырып қана оларды салалас конструкцияларда тең дәрежелі құрамдастар ретінде қарастыруға болады.

Бұл категория біраз уақыттан бері зерттелсе де, бірыңғайлық ұғымы әлі де анық емес. Лингвистикалық сөздіктерде бірыңғайлық (однородность) термині жоқ. Бұл ұғым сөйлемнің бірыңғай мүшелері терминінде тұспалдануы мүмкін. Алайда олар жай сөйлемнің бөліктері ғана емес, құрмалас сөйлемнің де бөліктері бірыңғай болуы мүмкін. Семантикалық бірыңғайлық әрқашан айқын көрінбейді. Оның барлығы зерттеушіні бірыңғайлық негізін іздеуге ұмтыдырады. Әдетте, бірыңғайлықтың формалды негіздері тең дәрежелі құрамдастардың бір типтік морфологиялық ұйқасуы, бірдей синтаксистік функция, синтаксистік позицияны қайталаумен шектеледі.

Құрамында «тағы басқа, сол сияқты» тіркестері бар салалас конструкциялардың құрамдастары салалас элементтердің семантикалық ортақтығын табуы талап етеді.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Зерттеу әдіс-тәсілдерін мақала нысанының грамматика-семантикалық ерекшеліктері айқындады. Синтаксистік ыңғайластықты талдау үшін дәстүрлі құрылымдық-сипаттамалық әдіс ұтымды болады. Алайда семантикалық аспектіні зерттеу үшін “құрылымнан – мағынаға” қарай пайымдау аздық етеді, сондықтан функционалдық грамматиканың тәсілі “мағынадан – құрылымға” қарай талдау әдісін пайдаланған ұтымды болды. Осы әдісті қолданудың нәтижесінде мұнан бұрын қазақ тілінде синтаксистік санатқа енгізілмеген бірліктер - цетера, тантум – синтаксистік жүйедегі орнын тапты.

Талқылау мен бақылау. Қазіргі уақытта лингвистикада тең дәрежелі компоненттер мен салалас жалғаулықтар барынша жан-жақты зерттелген.

Тең дәрежелі компоненттер салалас құрылымның негізгі шарты болып табылады. Олар – салалас қатынастардың негізгі көрсеткіштері.

Салалас туралы екі түсінік бар: тең дәрежелі компоненттер және салалас элемент. Зерттеулерде осы терминдер синонимдер ретінде жиі қолданылады. Алайда олардың арасында айырмашылық бар.

Салалас элементтер ретінде сөйлемнің бірыңғай мүшелерін (Таңертеңгілік күннің көзі күлгін, жасыл, сары жапырақтар арқылы күркеге түсіп тұрады), сондай-ақ құрмалас сөйлемнің бөліктерін мысалға келтіре аламыз: Автокөлік қиылыстан бұрылып кеткенше, көліктің соңынан көтерілген шаң сейіліп, жоқ болып кеткенше, ауыл балалары оның соңынан қарап тұрды. Содан кейін әрбір оқушыға қарап, барлық ерекшеліктерді байқады: біреуінің маңдайы мен самайы басының ішіне қарай кіріп кеткен, біреуінің беті біршама алға шығып кеткен, тағы бір екі баланың бірінікі оң жағында, бірінікі сол жағында маңдайында орайланған шаш өскен т.б. бәрін қарап, зерттеп тұрды.

Бірінші сөйлемдегі салалас элементтер: күлгін, жасыл, сары сөздері бір синтаксистік тұрғыда тұр, бір нәрсені анықтап, бірыңғай семантикалық сипатқа ие. Екінші сөйлемнің құрамында жалпы уақыт мәнімен біріктірілген кеткенше баяндауышының қайталануы арқылы байланысып тұрған үш ыңғайлас бағыныңқы сөйлем бар.

Құрмалас сөйлемдегі бағыныңқыдан бөлек, жалғаулықсыз құрмалас сөйлем құрамындағы жай сөйлемдер де тең дәрежелі компоненттер болуы мүмкін: Қала маңындағы электрлі темір жол вагондарында орындықтар, автобустарда әйнектер, үйлерде пошта жәшіктері т.с.с. күннен күнге азаюда, оның бәрінің себебі – оларды сындыру фактісі көбеюде.

Бұл сөйлемдегі тең дәрежелі үш компонент арасындағы ыңғайластық қатынас цетерамен тұйықталады. Аталған бірыңғай мүшелер мен салалас байланыстағы құрмалас сөйлемнің мүшелері тең дәрежелі компоненттер ғана емес, олар сонымен қатар салалас элементтер болып табылады.

Тең дәрежелі компонент ұғымы салалас элемент ұғымына қарағанда әлдеқайда кең [10, 56]. Тең дәрежелі компоненттердің қатарына салалас элементтер, цетера, тантум кіреді. Тең дәрежелі компоненттердің бұл түрлері мәні мен функциясы жағынан бір-бірінен ерекшеленеді. Салалас элементтер – нақты заттарды, әрекеттер мен құбылыстар атайтын тең дәрежелі компоненттер, мысал келтірейік: Бүгін мектепте жаңа жылға арналған мерекелік концерт өтті, оған Азамат, Арман, Мағжан, Баян және т.б. қатысты. Берілген сөйлемдегі салаластың қатарында 4 бірыңғай мүше бар, олар тең дәрежелі компонент – т.б. цетерасымен тұйықталған.

Цетера заттарды, әрекеттерді, құбылыстарды атамайды, бірақ заттарды, әрекеттерді, құбылыстарды тұспалдайды, нұсқайды. Мысалы: Қазақстан Республикасы БҰҰ-ның ЮНЕСКО, ЮНИДО, ИКАО және т.с.с. бірқатар мамандандырылған мекемелердің мүшесі.

Бұл сөйлемдегі т.с.с. цетерасы бірыңғай мүшелердің қатарын бірнеше сөздермен жалғастыра беруге болатынын көрсетеді. Алайда, цетера және жалғаулығы арқылы бірыңғай мүшелермен байланысып тұрса да, оны салалас элемент деп атауға болмайды.

Тантум – бұл да салалас элементтерге жатқызуға болмайтын салалас құрылымның басты компоненттерінің бірі. Бұл тең дәрежелі компонент санамаланып көрсетілген элементтерден басқа салалас элементтердің болуы мүмкін емес екенін көрсетеді, мысалы: Жандос келгісі келіп еді, бірақ келе алмады, Айнұр, Асылан, Данияр болды және олардан басқа ешкім болмады.

Одан басқа ешкім тантумы тең дәрежелі компоненттерді тұйықтап, оны жалғастыруға мүмкіндік бермейді. Тантумды да цетера сияқты салалас элементтердің қатарына жатқызу мүмкін емес, өйткені бұл тең дәрежелі компонент болуы мүмкін элементтердің біреуін де атамайды. Бірақ бұл жерде бағыныңқы байланыс бар: Одан басқа ешкім тең дәрежелі компонент пен оны

байланыстырып тұрған және салалас жалғаулығы бар.

Бұл ретте жалпылауыш сөздер ұғымы да үлкен маңызға ие. Дәстүрлі түрде жалпылауыш сөздер «бүтін-бөлік» қатынастарының құрамдас бөлігі ретінде қабылданады. Бұл компонент осы құрылымдағы барлық тең дәрежелі компоненттерді семантикалық тұрғыда жалпылап көрсетеді. Мысалы: Айналамызда ыстықтан өлген шөл дала: құраған шөптер, өмір белгісі жоқ сортаңдар, алыс жақтағы қорған үстінде байқалатын көгілдір сағым және т.б. Небір ақыл-кеңестер легі басталды: қаладағы үйден қай жиһазды, қандай заттарды, қандай суреттерді көшіру керек; оларды қайда орналастыру керек; кәдесыйлар мен гүлдерді қалай қою керек? және т.б. Соңғы мысалдан байқағанымыздай, жалпылауыш сөздер салалас құрылым ішінде цетерамен бірге де қолданылады.

«Цетера» ұғымын Е.Ф. Троицкий [8] енгізген. Оған дейін т.б., басқалар деген сияқты цетералардың қызметін атқарушы сөздер жалпылауыш сөздер қатарына жатқызылған. Жалпылауыш элементтер тек салалас элементтерді ғана жалпылайды. Ал цетераның қызметі мүлде басқа. Мысалы: Ол адамдар тобы әлеуметтік, мүліктік және т.б. белгілері бойынша емес, олар өмірге деген көзқарастары бойынша бөлініп шықты.

Берілген мысалда т.б. цетерасы сын есімдермен берілген бірыңғай мүшелердің қатарын аяқтап тұр. Ол аталған белгілерден басқа, басқа да белгілердің бар екенін көрсетеді. Келесі мысалды қарап көрсек: Қытай Минзу университетінен осында оқуға келген қазақ студенттерін, Съезд ағай, Бекжан ағай және басқа да қазақ ғалымдарын кездестіруге болады. Жалқы есімдермен берілген сөйлемнің бірыңғай мүшелері, жалпылама сөз қазақ ғалымдары басқа да цетерасымен аяқталады, соның арқасында аталған элементтердің қандай белгілері бойынша біріктірілгенін түсіну қиын емес.

Цетера мен жалпылауыш сөз көптеген элементтерді білдіретіндіктен, олардың мағыналары жақын. Дегенмен, жалпылауыш сөз көптік мағынаның барлығын жалпылама атайды, ал цетера барлық әлеуетті элементтердің бір бөлігін құрайтын басқа түрлерінің болуы мүмкін екенін көрсетеді. Жазда ормандарда құлпынай, таңқурай және басқа да жидектер көп болады. Ормандарда жазда жеміс көп болады: құлпынай, таңқурай және басқа да жидектер.

Соңғы сөйлемде біз екі жалпылама элементтің (жеміс, жидектер) және басқа да цетерасының бар екенін байқадық.

Цетера мен жалпылауыш сөздердің қатар келуі көркем әдебиетте жиі кездеседі. Ал публицистикалық мәтіндер әдетте жалпылауыш сөздерсіз бір цетерамен беріледі: Сонымен қатар, барлық қажетті қызметтерді (пәтерді жинау, үй дәрігерінің тәулік бойы көмегі, мейрамханадағы кешкі асқа тапсырыс беру, ұшаққа билеттер алу және т.б.) тұрғындар үйден шықпай-ақ консьержден ала алады.

Салалас құрылымдағы тең дәрежелі компоненттердің саны айрықша назар аударуды қажет етеді. Әдетте, салалас құрылымы кемінде екі құрама элементті қамтиды: Гүл мен жемістің хош иісі жағалауға дейін жетті. Аталған бірыңғай сөйлем мүшелері (гүл мен жеміс) синтаксистік жағынан тең және семантикалық тұрғыдан жақын екені күмән тудырмайды.

Барлық тең дәрежелі компоненттер жалпы элементке жатады, алайда «жалпы элемент алдындағы синтаксистік тең дәрежелілік – салалас құрылымның пайда болуы үшін негіз емес, осы негіздің салдарының бірі» [9, 29], өйткені мұндай түрдегі көптеген құрылымдардың жалпы элементі болмауы мүмкін. Мына сөйлемді қарап көрейік: Оның бойынан Отанының тағдырын шешуші адамды көрді, одан небір ғажайыптарды, реформаларды, жалақының артуын және т.б. күтті, бірақ оның да ескі биліктің өкілі екенін ескерген жоқ. Сөйлемде бірыңғай мүшелер бар, олар синтаксистік тұрғыда тең дәрежелі және сөйлемдегі ойды толықтырып тұр. Сонымен қатар бірыңғай мүшелердің барлығы күтті етістігіне бағынады.

Е.Ф.Троицкий «Салалас құрылымның тең дәрежелі компоненттері» еңбегінде цетераның ерекше функциясын былай көрсетеді: «Цетера сөйлеушілерді барлық салалас элементтерді санамалаудан босатады» [9, 5]. Оны салалас құрылымның белгілі бір компоненттерінің қатарына жатқызу мүмкін емес.

Цетера қолданылған сөйлемдерді қарастырып көрейік: Мен қызмет барысында парақорлық та, бопсалаушылық та, билікті асыра пайдалану да, басқа да әрекеттер де жүргізілгеніне нық сенімдімін. Бұл сөйлемдегі салалас құрылымы: үш бірыңғай мүше (парақорлық, бопсалау, билікті асыра пайдалану), қайталанатын да, де салалас жалғаулықтары, жалпы элемент пен әрекеттер цетерасы. Цетераны құрастырушы құрылымның басқа компоненттерімен салыстыру оны басқаларына неге жатқызуға болмайтынын түсінуге мүмкіндік береді.

Салалас элементтер белгілі бір шындықты білдіреді, цетера ұқсас элементтердің болуын көрсетеді. Іс-әрекет жалпылама элементі жиындардың аталған және болжанған барлық элементтерін атайды [11,77]. Ал цетераға қатысты айтар болсақ, біріншіден, ол салалас элемент емес. Салалық элемент көптеген нәрсенің (заттың, белгінің, құбылыстың және т.б.) қандай да бір элементін атауы тиіс. Цетера тек осы элементтердің көп екендігін көрсетеді: Кәмпит, шоколад, бәліш және басқа да азық-түлік тұратын тартпаның кілтін Айсұлу өзімен бірге алып жүретін. Сөйлемде келесі бірыңғай мүшелер аталады: кәмпит, шоколад, бәліш. Бұл элементтер бәріне тән белгімен жинақталған, ол басқа да цетерасы арқылы берілген.

Цетера сөйлемнің бірыңғай мүшелеріне жақын, бірақ онымен бірдей емес, себебі ол салалас элементтерден бөлек өмір сүре алмайды және тек қана әрекеттің не құбылыстың көп екенін нұсқайды. Цетера ортақ элемент те,

жалпылауыш сөз де емес. Оның салалас құрылымдағы қызметі мүлде басқа. Цетераның жалпы элементке және жалпылауыш сөзге жатпайтындығын дәлелдеу өте оңай. Бұл үшін мына сөйлемдерді қарастырайық: Өнеркәсіптік қалдықтармен ластанған топырақтан мырыш, кобальт, кадмий, никель және басқа да металдарды тиімді сіңіретін түрлер құрастырылады. Қытай елінің астанасын қытайлықтар Бейжің деп, орыстар Пекин деп атаса, ал қазақтар мен басқа да посткеңестік елдер кейде Бейжің, кейде Пекин деп те атай береді. Мысалдағы басқа да цетерасы ортақ элемент болып табылмайды, өйткені ол оған жанасатын металдар жалпылама сөзімен бірге сіңіретін түрлерінің тағы бар екенін нұсқап тұр. Екінші сөйлемде басқа да цетерасы тек қазақтар ғана емес, посткеңестік елдерде екі түрлі атаудың қатар қолданылатынын көрсетеді.

Цетера көпше мағынаға ие болғандықтан, бірінші қарағанда, ол жалпылама сөз болып көрінуі мүмкін. Алайда ол тек аталмаған компоненттердің бар екенін көрсетеді, бірақ оларды атамайды. Цетерамен бірге жалпылауыш сөз қатар қолданылатын салалас құрылымдар кең таралған (жалпылауыш элемент): Сиырлар, бұқалар және басқа да малдар тойынып, шөпті «әрең» шайнауда. Бұл жерде басқа да цетерасымен бірге малдар жалпылама сөзі қатар қолданылып тұр. Осылайша, мұндай мысалдар цетераның жалпылауыш элемент емес екенін айқын дәлелдейді. Алайда қазақ тіл білімінде осындай тілдік бірліктер жалпылауыш сөздер құрамында қарастырылады. Қазақ тіл білімінде жалпылауыш сөз пен цетераның айырмашылығы толық ашылмаған. Осындай ыңғайластырушы элементтер мен жалпылауыш сөздің ара-жігін ажыратып көрсету жөн деп санаймыз.

Цетераның мәнін түсіну үшін оны сипаттайтын негізгі мағыналарын анықтау маңызды:

- 1) ұқсастық;
- 2) көптік;
- 3) орынбасарлық;
- 4) жинақтаушылық.

Цетераның негізгі функциясы – сөйлеушіні мүмкін болатын барлық жиын элементтерін санамалаудан босату. Бір қарағанда, бұл функция ұқсастық мәнінен гөрі автоматты түрде көпше мағынасын білдіруі мүмкін. Алайда, егер салалас құрылымның кез келген мысалын қарастырсақ, біз оның олай емес екеніне көз жеткіземіз: Он жыл жүргізуші болған мен тракторларды, комбайндарды және басқаларды түсінгендей болдым, бірақ осы ауылдың адамдарын әлі де түсіне алар емеспін.

Біріншіден, осындай мысалмен бетпе-бет келген тыңдаушы немесе оқырман не істейді – ол аталған компоненттердің қандай белгісі бойынша біріктірілгендігін анықтайды. Бұған бірыңғай мүшелердің қатары түрткі болады, өйткені оқырман бұл компоненттерді сөйлеуші үшін маңызды деп қабылдайды. Екіншіден, біз цетераны қарастыра бастағанда, цетераға қандай

элементтерді жататынын болжай бастаймыз. Мәселен, жоғарыда берілген сөйлемде екі бірыңғай мүше – тракторлар, комбайндар деп аталады. Олар басқалармен цетерасымен салалас жалғаулық арқылы байланысқан. Бұл жағдайда бірыңғай мүшелер «ауыл шаруашылығы техникасы» сипаты бойынша біріктірілгені анық. Тиісінше, цетераны осы сипатты ескере отырып жалғастыра беруге болады. Мысалы, аталмаған элементтер қатарын былайша жалғастыруға беруге болады: шалғылар, камаздар және тағы басқалар.

Салалас элементтерді біріктіретін белгіні анықтау адамның психологиялық ерекшеліктерімен қоршаған ортадағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды табуға байланысты. Тілде салалас құрылымның бар болуы осыны білдіреді [12].

Цетерадағы ұқсастық мәні екі жолмен берілуі мүмкін:

- 1) эксплицитті;
- 2) имплицитті.

Цетерадағы эксплицит үшін арнайы компоненттер: тағы солай, осыған ұқсас, тағы басқа және т.б. Бұл көрсеткіштер бірден байқалмаса да, аталған элементтерге көптік мән үстейді. Егер салалас құрылымда цетерамен бірге бір салалас элемент болса, онда ұқсастық қатынастары аталған элемент пен аталмаған элемент арасында белгіленеді. Мұндай жағдайларда жиындардың «жасырын» элементтерін табу қиын, себебі жалпы белгі ретінде аталған заттың, құбылыстың кез келген сипаттамасы теориялық тұрғыдан негіз бола алады.

Цетера элементтердің нақты қаншасы аталмағанын айтпайды. Саны әдетте белгісіз болады немесе болжаммен көрсетіледі.

Ықтимал элементтердің саны бойынша цетераларды келесі топтарға бөлуге болады:

- 1) саны белгісіз: тағы басқалар, соған ұқсастар, басқалар.

Назар аударатын болсақ, бұл топқа көп қолданылатын цетералар жатады, өйткені автор үшін әлі қанша элемент бар екені маңызды емес; ең бастысы олардың бар екендігі. Мұндай жағдайларда салалас элементтерге баса назар аудару керек: Дәл осы кезеңде суретшілердің, жазушылардың, әртістердің, композиторлардың және т.б. елден жаппай кетуі саябырсығандай болды.

- 2) қандай да бір белгімен біріктірілген барлық заттар, құбылыстар және т.б. кез келген, барлығы: Толбаев және қалғандарының барлығы да қандай да бір нақты шешім қабылдауға шамасыз еді.

- 3) саны көп: қатар, көптеген, көп т.б. Мұндай цетералар көп әлеуетті элементтердің көп санына назар аударады. Әдетте мұндай салалас құрылымдар бірнеше салалас элементтерден тұрады: Қазақстан жерінде түрлі ұлт өкілі өмір сүреді: орыстар мен украиндар, белорустар мен поляктар, өзбектер мен қырғыздар, әзірбайжандар мен армяндар, еврейлер мен арабтар, татарлар мен қалмақтар және басқа да көптеген ұлт өкілі;

4) саны аз: кейбір, бірнеше және т.б.: Биыл қыс ерте түскеніне қарамастан, Сеңгірбай әулеті және бірнеше отбасы әлі де болса қыстаққа көшу қамын жасаған жоқ.

5) аталған әрекеттерді орындауға болатын шектеулер:

Балама таңертең телефон шалдым: «Сен тұрдың ба? Иә. Төсегіңді жинадың ба? Иә. Тамағыңды іштің бе? Енді сабағыңды оқы». Бір сағаттан кейін. «Сен сабағыңды оқыдың ба? Үй жинадың ба?» және т.с.с.. – күні бойы осы.

Эксплициттінің негізгі мысалдары ретінде мына цетераларды беруге болады: одан әрі, қалғандары, өзге де. Бұл лексемалар тағы бір компоненттердің бар екенін көрсетеді. Имплицитті мағыналы цетералар көп емес: осыған ұқсас, оларға ұқсас, осындай. Бұл жағдайларда жиынтық мәнінің үлкен көрінісі туралы айтылады [9, 40].

Көптік жалғауының жалғануы есім сөздерді жекеше, көпше топтарға бөлуге ғана негіз бола алмайды, сонымен қатар өзі жалғанған сөздерге көптік мағынамен қатар, мөлшерлеу, жинақтау, топтау, тұспалдау, болжау мағыналарын да үстейді.

Көптік жалғау адамдар тобын немесе нақты бір ұйымды білдіруде, зоологиялық атауларды немесе белгілі бір топты белгілеу үшін жинақтау мағынасында қолданылады. Мысалы, «Мен үйден шыққан кезде, Айбектер енді келіп жатқан еді» деген сөйлемде «Айбектер» сөзі «Айбек және басқалар» деген мағынада тұр. Демек, қазақ тілінде көптік жалғау цетераның қызметін атқара алады. Осылайша, цетера – бұл салалас құрылымның ерекше компоненті. Оны бар компоненттердің ешқайсысына жатқызуға болмайды, бірақ кейде ол оларға ұқсас болып кетеді. Цетераның сөйлеушіні барлық жиын элементтерін санамалаудан босататын ерекше функциясы бар. Бұл жерде оның кері рөлі туындайды: аталған және аталмаған жиын элементтері арасында ортақ семантиканы іздеуге ынталандыру.

Нәтижелер. Мақалада қазақ тілі білімінде алғаш рет сөйлем құрамындағы ыңғайластық қатынас бірліктері қарастырылды. Көркем әдебиет пен ауызекі сөйлеу тіліндегі мысалдар арқылы тең дәрежелі компонент, цетера, тантум сияқты ыңғайластырушы элементтердің ара-жігі ажыратылып, олардың сөйлемдегі қызметі анықталды. Осылайша сөйлемдегі ыңғайластырушы элементтер жаңаша сипатталды.

Қорытынды. Өзге тіл білімдерінде жеке бірлік ретінде сипатталып жүрген тең дәрежелі элемент, цетера, тантум сияқты тілдік бірліктердің қазақ тіл білімінде жеке категория ретінде жіктеліп, ара-жігі ажыратылуы маңызды. Бұл тіл бірліктерінің көптік форма арқылы берілуі қазақ тіліндегі ерекшелігі болып табылады.

Мақалада цетераның сөйлемнің бірыңғай мүшелеріне жақын екені, бірақ онымен бірдей еместігі, салалас элементтерден бөлек өмір сүре алмайтыны және тек қана әрекеттің не құбылыстың көп екенін нұсқайды. Цетера ортақ

элемент те, жалпылауыш сөз де емес, оның салалас құрылымдағы қызметі мүлде басқа. Сондай-ақ, тантум тең дәрежелі компоненті санамаланып көрсетілген элементтерден басқа салалас элементтердің болуы мүмкін емес екенін көрсететіні нақты мысалдар арқылы дәлелденді. Осылайша, сөйлем құрамындағы тең дәрежелі компоненттердің қазақ тіл білімінің синтаксис саласынан орын алуы қажеттілігі айқындалды.

Әдебиеттер

1. Қазіргі қазақ тілі. – Алматы: Қазақ ССР Ғылым академиясы, 1954. – 487 б.
2. Қазақ тілі грамматикасы. II. Синтаксис. – Алматы: Ғылым, 1967. – 236 б.
3. Қазақ грамматикасы. Фонетика, сөзжасам, морфология, синтаксис. – Астана, 2002. – 784 б.
4. Жақыпов Ж.А. А.Байтұрсынұлының шұбыртпалы сөйлемін жаңдандыру. // Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы. Ғылыми журнал. – 2013. - №1-2. – 179-185 бб.
5. Шаяхметова М.Х. Қазақ көркем әдебиет тіліндегі бірыңғай мүшелердің стилистикалық-синтаксистік қызметі: фил. ғыл. канд. ... дисс. – Алматы, 1981. – 102 б.
6. Әділбек А.М. С.Сейфуллин прозасындағы бірыңғай мүшелердің стилистикасы: фил. ғыл. канд. ... дисс. – Астана, 2010. – 115 б.
7. Сағындықұлы Б. Тілдік бірліктердің паратаксистік қызметі: трансформ жүйесі мен апперцепция құбылысы. – Алматы: Қазақ тілі, 2015. – 192 б.
8. Троицкий Е.Ф. Термины для описания равноправных компонентов сочинительной конструкции. – Смоленск: СПИУ, 2004. – С. 185-190.
9. Троицкий Е.Ф. Цетера – один из равноправных компонентов сочинительной конструкции. – Владимир, 1994. – С. 36-42.
10. Троицкий, Е.Ф. Структура равноправного компонента в сочинительной конструкции. – Орел, 1999. – С. 53-57.
11. Перетрухин В.Н. Семантико-синтаксические разновидности соединительных отношений. – Проблемы грамматики русского языка. – Курск, 1977. – 179 с.
12. Кузьмина Г.В. Структурные типы словосочетаний с обобщающим значением в предложениях с однородными членами в языке XVII века. – Казань, 1972. – С. 57-63.

Ж.А. ЖАКУПОВ, О.М. АМАНДЫКОВ

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан

СОЕДИНИТЕЛЬНЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ В ПРЕДЛОЖЕНИИ

Аннотация. Одним из функционально-синтаксических отношений является однородные отношения. Основной показатель однородных отношений в предложении – однородные члены предложения. В казахском языкознании на определенном уровне изучены отношения между однородными членами предложения, но есть соединительные элементы, которые не учитываются на

должном уровне. Такие элементы, как «цетера», «тантум», которые ранее не рассматривались в казахском языкознании, найдут свое место в синтаксической системе только тогда, когда будут рассмотрены как отдельные языковые единицы и исследованы в различных аспектах, отдельно от однородных членов предложения. Ранее цетера относилась к числу обобщающих слов. По сути, обобщающие элементы являются общим названием предметов или признаков, которые перечисляются с помощью однородных членов. Цетера близка к однородным членам предложения, но не идентична ему, потому что она не может существовать отдельно от однородных элементов и только указывает на то, что действие или явление многочисленны. Цетера не является ни общим элементом, ни обобщающим словом. Её деятельность в однородной структуре совершенно иная. Значение сходства в цетере может передаваться эксплицитным и имплицитным путем. В данной статье проводится различие между такими однородными элементами и обобщающим словом. Также анализируются способы их отражения в предложении и определяется их функция в предложении.

Ключевые слова: соединительные отношения, сочинительность, цетера, тантум, обобщающее слово, общий элемент, однородные члены предложения, синтаксис.

ZH. ZHAKUPOV, O. AMANDYKOV

L.N.Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

HOMOGENEOUS ELEMENTS IN A SENTENCE

Annotation. One of the functional-syntactic relations is homogeneous relations. The main indicator of homogeneous relations in a sentence is homogeneous members of the sentence. In Kazakh linguistics, the relations between homogeneous members of the sentence are not poorly studied, but there are connecting elements that are not taken into account at the proper level. Such elements as «cetera», «tantum», which were not previously considered in Kazakh linguistics, find their place in the syntactic system only when they are considered as separate linguistic units and studied in various aspects, separately from homogeneous sentence members. Previously, cetera was one of the generalizing words. In fact, generalizing elements are the general name of objects or features that are listed using homogeneous terms. The cetera is close to the homogeneous members of the sentence, but not identical to it, because it cannot exist separately from the homogeneous elements and only indicates that the action or phenomenon is numerous. Cetera is neither a general element nor a generalizing word. Its activity in a homogeneous structure is completely different. The similarity value in the «cetera» can be transmitted explicitly and implicitly. This article distinguishes between such homogeneous elements and a generalizing word. The ways of their reflection in the

sentence are also analyzed, and their function in the sentence is determined.

Keywords: homogeneous relations, equal relations, cetera, tantum, generalizing word, common element, homogeneous sentence member, syntax.

References

1. Qazırgı qazaq tılı. – Almaty: Qazaq SSR Ğylym akademiasy, 1954. – 487 b.
2. Qazaq tılı gramatikasy. II. Sintaksis. – Almaty: Ğylym, 1967 – 236 b.
3. Qazaq gramatikasy. Fonetika, sözjasam, morfologia, sintaksis. –Astana, 2002. – 784 b.
4. Jaqypov J.A. A.Baitürsynülynyñ şubyrtпaly söilemin jandandyru. //Eurazia gumanitarlyq institutynyñ Habarsysy. Ğylymi jurnal. – 2013. - №1-2. – 179-185 bb.
5. Şaiahmetova M.H. Qazaq körkem ädebiет tılındegı bıryñğai müşelerdiñ stilistikalyq-sintaksistik qyzmeti: fil. ğyl. kand. ... diss. – Almaty, 1981. – 102 b.
6. Ädılbek A.M. S.Seifullin prozasyndagı bıryñğai müşelerdiñ stilistikasy: fil. ğyl. kand. ... diss. – Astana, 2010. – 115 b.
7. Sağyndyqūly B. Tıldık bırlıkterdiñ parataksistik qyzmeti: transform jüiesi men apersepsia qūbylysy. – Almaty: Qazaq tılı, 2015. – 192 b.
8. Troiski E.F. Terminy dlä opisania ravnopravnyh komponentov sochinitelnoi konstruksii. – Smolensk: SGPU, 2004. – S. 185-190.
9. Troiski E.F. Setera – odin iz ravnopravnyh komponentov sochinitelnoi konstruksii. – Vladimir, 1994. – S. 36-42.
10. Troiski E.F. Struktura ravnopravnogo komponenta v sochinitelnoi konstruksii. – Orel, 1999. – S. 53-57.
11. Peretruhin V.N. Semantiko-sintaksicheskie raznovidnosti soedinitelnyh otnoşeni. – Problemy gramatiki ruskogo iazyka. – Kursk, 1977. – 179 s.
12. Kuzmina G.V. Strukturnye tipy slovosochetani s obobşaiuşim znacheniem v predlojeniah s odnorodnymi chlenami v iazyke XVII veka. – Kazan, 1972. – S. 57-63.

Авторлар туралы мәлімет:

Жақупов Жантас Алтаевич – филология ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессор, Астана, Қазақстан.

Жақупов Жантас Алтаевич – доктор филологических наук, профессор Евразийского национального университетв имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Zhakupov Zhantas – Doctor of Philology, Professor, L.N.Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Амандықов Олжас Мейрамулы – Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Астана, Қазақстан.

Амандықов Олжас Мейрамулы – докторант Евразийского национального университетв имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Amandykov Olzhas – doctoral student at L.N. Gumilev Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.